

Mihkel Kask – 100

Astrid Saava – TÜ tervishoiu instituut

Mihkel Kask 1939.a.

Mihkel Kask oli keerulise elukäiguga väga mitmekülgne Eesti arstiteadlane ja tervisedendaja, kelle sünnist möödub sel aastal 100 aastat.

Mihkel Kask õppis aastatel 1923–1929 Tartu Ülikoolis arstiteadust. Akadeemiliselt kuulus ta korp! Sakala. Juba III kursuse üliõpilasena huvitus ta teaduslikust tööst, hakates osalema prof A. Rammuli juhendatud Eesti maakondade tervishoiuolude uurimises. Prof L. Puusepa närvikliinikus uuris ta eksperimentaalselt alkoholi toimet sisenõristusnäärmetele. Sel teemal valmis tal 1927. a auhinna-töö. Aastail 1928–1930 töötas ta ülikooli närvikliinikus prof L. Puusepa juures ülemäärase assistendina ning avaldas Puusepa välja antud ajakirjas *Folia Neuropathologica Estoniana* kolm teaduslikku tööd.

Maakondade tervishoiuolude uurimist jätkas Mihkel Kask ka närvikliiniku assistendina ja 1931. aast tervishoiuinstituudi noorema, hiljem aga vanema assistendina. Eriti põhjalikult uuris ta tervishoiu olukorda Tartumaal. Andeka teadlasena kaitses ta juba 1933. a doktoriväitekirja teemal “Sugemeid Tartumaa tervishoiulistest oludest”. M. Kask on hiljem öelnud, et “... tol ajal õppisin ma tundma eesti rahvast: kuidas ta sündis, elas, suri, mida sõi, jõi, seljas-jalas kandis, kuidas magas, lapsi ilmale tõi, mida müüs, ostis, milliseid haigusi põdes ...”. Siit tuleneski tema sotsiaal-hügieeniline käsitlus rahva tervise uurimisel. Pidades väheseid tervishoiuteadmisi rahva eluolu sanitaarsete puuduste põhjuseks, hakkas Mihkel Kask juba siis tervisekasvatajaks. Alates 1928. a sai temast ajakirja *Tervis* aktiivne kaastööline. Ta võttis osa mitmekõiteliste teoste “Tervise käsiraamat” ja “Loomulik ravimiõpetus” koostamisest. Oluliseks pidas ta tervishoiuõpetuse parandamist koolides.

Kuigi Mihkel Kask oli hüljanud neuropatoloogia ja töötas edukalt tervishoiu instituudis, muretses prof L. Puusepp talle stipendiumi välismaal enese-täiendamiseks. Tänu sellele sai ta aastail 1935–1936 ennast täiendada hügieeni alal USA Harvardi ülikoolis. Hügieeni õpetamise ja teadusliku tööga tutvumise eesmärgil viibis ta hiljemgi mitmel pool välismaal (Kanadas, Prantsusmaal, Ungaris, Poolas jm). Kodumaal võttis ta osa vaimuhaiguste leviku uurimisest Tartu maakonnas, avaldas töid arstiteaduse ajaloo ja spordimeditiini valdkonnast, uuris C-vitamiini sisaldust toiduproduktides. Eriti suurt ja tollal ainulaadset tööd tervishoiualaste teadmiste levitamisel hakkas M. Kask tegema raadio kaudu. Esimene saade “Viis minutit tervisele” toimus 23. veebruaril 1937. Järgnevalt võis korrapäraselt kaks korda nädalas

Mihkel Kask oma kolleegi Malev Uibot nõustamas

kuulda raadios Mihkel Kase häält. Aastast 1938 töötas ta kohakaasluse alusel Tartu Ülikooli kehalise kasvatuse instituudi juhatajana. Juba siis tõstatas ta küsimuse spordiarstide ettevalmistamise vajadusest. 1939. a ilmus temalt õpik "Spordi tervishoid".

Pärast nõukogude võimu kehtestamist Eestis 1940. a lülitus M. Kask TRÜ hügieenikateedri juhataja kohusetäitjana aktiivselt õppe- ja teadustöö ümberkorraldamisse uutel alustel. Väga tähtis oli tollal uurimisteema "Haiglate ja teiste raviasutuste minimaalne ja normaalne vajadus ning nende arendamise plaan Eesti NSV-s". Varsti sai M. Kasest ENSV Tervishoiu Rahvakomisariaadi kolleegiumi liige, riiklik peasanitaarinspektor ja ajakirja Rahva Tervishoid toimetaja. Ülikoolis jätkas ta tööd dotsendi kohusetäitjana, lugedes sotsiaalhügieeni kursust.

Raske on ette kujutada, et nii sügavalt rahva tervise huvide eest seisev õpetlane oleks võinud sattuda nõukogude repressioonide ohvriks, kuid ometi nii see juhtus. Mihkel Kask arreteeriti 30. juunil 1941. Süüdistuse aluseks oli Mihkel Kase arvamus ühes ülikoolis organiseeritud ürituse vastuvõtu kohta: "... mida rohkem agitatsiooni, seda vähem edu, Eesti rahvas on omapärane. See seisneb negativismis. Eesti rahvas on kodanikukohuse nimel valmis kõigeiks – kuni absurdini välja. Loosungid, plakatid, lipud – see on reklaam, aga reklaami eestlased ei usu (reklaamitakse ainult halba kaupa, paberit raisatakse asjata)". ENSV Siseasjade RK uurija seersant Soomere süüdistuses (9.03.1942) seisab, et Mihkel Kask oli kuulunud 1930. a Kaitseliitu, kes võitles aktiivselt Eesti töörahva revolutsioonilise liikumise vastu, samuti oli ta olnud 1940. a Eesti rahvuslaste klubi liige. Olles vaenulikult meelestatud nõukogude võimu vastu, korraldas ta oma lähikonnas laimavat ja teotavat nõukogudevastast agitatsiooni nõukogude võimu ja Punaarmee suhtes. Erakorraline komisjon ("troika") kohaldas Mihkel Kase puhul NSVL KK § 58-4 ja § 58-10, mis nägi ette kuni 10 aastat sunnitöövangistust + 5 aastat asumist Siberis. Mihkel Kask saadeti algul Šabari vangilaagrisse Ussollagis, sealt Seljanka laagrisse Urallagis, millele järgnes Solikamski sunnitöölaager (Permi oblast), kus ta töötas laagri arstina. Ta vabastati 1946. a, kuid 1947. a arreteeriti teist korda ja saadeti D• ezkazkani sunnitöölaagrisse Kasahhi NSV-s. Seal töötas ta mitmel ametikohal, sh oblasti tervishoiuosakonna epidemioloogiasektori juhatajana. Mihkel Kask vabastati 1956. a süüteo koosseisu puudumise tõttu.

Pärast vangistusest vabanemist, täielikku rehabiliteerimist ja Eestisse naasmist asus Mihkel Kask 1956. a taas tööle TRÜ hügieenikateedrisse, algul assistendina ja aastast 1958 kuni surmani (1968) kateedrijuhatajana. Talle ennistati meditsiinidoktori kraad ning 1962. a anti ka professori kutse hügieeni erialal. Aastail 1960–1964 oli M. Kask arstiteaduskonna prodekaan. 1961. aastast kuulus ta NLKP ridadesse.

Mihkel Kask raadioloengut esitamas

Mihkel Kase juhtimisel elavnes kateedris nii õppekui teadustöö. Koostati ning anti välja hulk õpikuid ja õppevahendeid. Pärast pikemat vaheaega hakati taas lugema koolihügieeni kursust teiste teaduskondade üliõpilastele – tulevastele pedagoogidele. Teadustöö arenes kateedri traditsioonilistes uurimisvaldkondades: vee-, toidus- ja tööhügieen ning arstiteaduse ajalugu. Esimesena toleaegses arstiteaduskonnas hakkas hügieenikateeder tegema lepingulisi töid. Uuriti lahtiste veekogude sanitaarhügieenilist seisundit ja nende isepuhastusvõimet, põhjavee mikroelementide (23 elementi) sisaldust. Pärnu kandis avastati mineraalvee leiukohad. Lepingulised tööd laienesid ka töötervishoiu valdkonda: uuriti töötingimusi ja töötajate haigestumist põllutöömashinate tehases Võit ja õmblusvabrikus Sangar. Mihkel Kase juhendamisel valmis kuus kandidaadiväitekirja (H. Tiik, A. Saava, M. Uiho, I. Okk, V. Kiik, V. Kalnin). Tema enda sulest on kokku ilmunud üle 200 teadusliku ja populaarteadusliku töö mitmesugustes hügieenivaldkondades, sealhulgas 10 monograafiat ja õpikut. M. Kask oli 9 teadusliku nõukogu ja 5 teadusliku seltsi liige.

Professor M. Kask oli rahva hulgas laialt tuntud kui arstiteaduse väsimatu populariseerija. Ta algatas terve rahvaülikoolide asutamise ja oli ise aktiivne lektor nii nendes ülikoolides kui ühingu Teadus. Raadiodoktorina jagas ta rahvale regulaarselt nõuandeid Eesti Radio saates "Päevakaja". 60. sünnipäevaks sai M. Kask esimesena Eesti Raadiolt kingituseks hõbemikrofoni. Tema algatusel hakkas ajalehes Edasi ilmuma tervisenurk.

Inimesena, kolleegina ja õpetajana oli Mihkel Kask äärmiselt lihtne, tagasihoidlik, avala südame ja erksa vaimuga, osavõtlik ja mõistev, ta oskas koondada enda ümber inimesi ning usaldas neid.

Professor M. Kask suri 21. märtsil 1968. a ja on maetud Tartu lähedale Vorbusele tema enda üles kasvatatud kasesalusse. TÜ Vanemuise tänava õppehoone suurde auditoriumi paigutati 1995. a tema bareljeef. Mihkel Kase 100. sünniaastapäeva tähistati mälestuskivi avamisega tema sünnikohas Paikuse vallas Tammuru külas 9. septembril. Mälestuskonverents toimub TÜ ajaloo muuseumis 14. novembril 2003 ning selleks puhuks antakse välja mälestusraamat "Mihkel Kask – 100".

asaava@ut.ee